



TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA



Posudok oponenta habilitačnej práce

Autor habilitačnej práce: **JUDr. Ivana Šošková, PhD.**

Názov habilitačnej práce: **Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949**

Rok predloženia habilitačnej práce: **2017**

Študijný odbor: **3.4.2 Teória a dejiny štátu a práva**

Oponent: doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD., Katedra dejín práva, Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

I. Aktuálnosť témy, cieľ práce a metodológia

Predložená habilitačná práca (**ŠOŠKOVÁ, I.: *Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949*. Banská Bystrica: Belianum – Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela, Právnická fakulta, 2016, 197 s.**) si za svoj cieľ stanovila „*komplexne zhodnotiť premenu inštitútu manželstva a manželsko-právnych vzťahov na základe zákona o rodinnom práve z roku 1949, ako prvého kódexu československého rodinného práva vôbec*“ (s. 11 práce). Autorka zvolila širší záber zhodnocovania politických, sociálnych, ekonomických a demografických faktorov, resp. podmienok života československej spoločnosti po druhej svetovej vojne, ktoré podstatnou mierou prispeli k tvorbe nového a novým obsahom vybaveného rodinného práva. Ako autorka

konštatuje, je to obdobie prelomových zmien v oblasti práva, ktoré však nenesú len negatívnu konotáciu celého nasledujúceho obdobia. Je to totiž obdobie, kedy sa v rodinnom práve podarilo presadiť idey rovnosti a rovnoprávnosti manželov, rodičov vo vzťahu k deťom, či detí navzájom (osobitne manželských a nemanželských detí). Dosah uvedených zásadných zmien autorka sledovala na báze „živého práva“ – súdnej praxe – s ohľadom na kreovanie novej judikatúry „vyžadujúcej (aj) zmenu myslenia a najmä dôslednú zmenu prístupu sudcov k riešeniu manželskoprávných záležitostí v porovnaní s minulosťou“.

Z pozície oponenta mi náleží konštatovať, že k naplneniu autorkou vytýčeného cieľa došlo s určitými výhradami, či skôr poznámkami týkajúcimi rozsahu príklonu k dobovým reáliám a k materiálnym prameňom práva. Za úvahu by stála väčšia ingerencia uvedených zdrojov vrátane dobovej tlače zaznamenávajúcej napr. postupné etablovanie rovnoprávnosti žien a celkovo ženskú otázku v spoločnosti úzko naviazanú na rastúci význam ženy ako „objavenej pracovnej sily“.

Vo vzťahu k aktuálnosti témy je predmetná habilitačná práca jednou z prvých slovenských právno-historických čiastkových monografií venujúcich sa obdobiu ľudovodemokratického, resp. socialistického práva a jeho prameňom. Uvedené snahy sú zreteľnejšie skôr na českej strane s možným využitím výsledkov ich bádania aj u nás vzhľadom na etapu spoločnej československej štátnosti. Viacero diel predostrelo problematiku ľudovodemokratického a následne socialistického práva v istej komplexnosti, jednotlivé právne odvetvia na svoje právno-historické spracovania v mnohých ohľadoch ešte len čakajú. Osobitne azda ani netreba zdôrazňovať náročnosť tejto úlohy komplikovanú požiadavkou selekcie informácií, pochopenia ich ideového pozadia a následného (pokiaľ možno čo najobjektívnejšieho) zhodnotenia.

Vo vzťahu k metódam použitým v práci možno konštatovať, že práca vychádza z historicko-právnej a chronologickej metódy s následným využitím metód analýzy, syntézy, indukcie a dedukcie. Autorka využila aj metódu sociologicko-právnu a metódu komparatívnu často v nadväznosti na dopad zmien v rámci spoločnosti.

Práca ako celok pôsobí kompaktno, logicky nadväzne a navyše, čo je u vedeckých prác zriedkavé, pútavo. Štýl písania autorky pomerne vhodne kombinuje strohosť odborného jazyka a možnosti voľnejšieho výkladu s výsledkom zrozumiteľnej a prístupnej práce, ktorá dokáže osloviť nielen odbornú verejnosť.

II. Materiálna stránka práce, výsledky, novosť poznatkov a prínos práce pre rozvoj právnej vedy

S materiálnou stránkou a spracovaním témy práce prioritne súvisí formálne členenie a logické usporiadanie v nej pertraktovanej matérie. Habilitačná práca je členená v zmysle následného zamerania jej matérie len na manželstvo, vzťahy medzi manželmi a vzťahy vyplývajúce zo zasnúbenia na celkovo sedem kapitol. Osobitne prínosné v tomto ohľade sú autorkine sumarizačné úvahy obsiahnuté v úvode a závere práce umožňujúce pochopiť jej hodnotové, ideové zameranie a východiská.

Prvá kapitola analyzuje snahy o kodifikáciu a ideové osamostatnenie nového odvetvia - rodinného práva po druhej svetovej vojne. Na základe vykonaného archívneho výskumu a v kontexte dobovej a súčasnej literatúry autorka vyhodnocuje východiská a ideové základy novej kodifikácie a jej ústavného zakotvenia, priebeh kodifikačných prác a ich výsledky. Ideovým základom novej kodifikácie sa stala požiadavka premeny rodiny z tzv. buržoáznej na rodinu socialistickú s ústavnými východiskami v podobe zásady rovnoprávneho postavenia muža a ženy v rodine a v spoločnosti a zásady, podľa ktorej pôvod dieťaťa nesmel byť na jeho ujmu.

Zaujímavým a do istej miery aj prekvapujúcim bola zaradenie druhej kapitoly *Zasnúbenie a snúbenecký pomer ako „predfáza“ manželstva*. Zákon o rodinnom práve z roku 1949 totiž zrušil uvedenú storočia na rímsko-právnom a kánonickom základe existujúcu inštitúciu; avšak nie dôsledne, a už vôbec nie (ako to bolo zrejme pôvodne v úmysle) natrvalo. Nedôslednosť zákonodarcu sa prejavila v tom, že hoci inštitút zasnúbenia ako taký zrušil, naďalej využíval jeho terminologický aparát – „snúbenci“ – pre označenie osôb majúcich v úmysle vstup do manželstva (terminologická premena na pojem „muž“, „žena“, „občania“ sa udiala až na základe zákona o rodine č. 94/1963 Zb.). V tejto súvislosti si ako recenzentka dovoľm predostrieť hodnotiaci záver o zaujímavom charaktere tohto inštitútu, ktorý (napriek svojej formálno-právnej neexistencii v právnom poriadku Slovenskej republiky) ¹ prežíva dodnes v spoločenskom vedomí a v spoločenskej praxi (ak opomenieme úpravu kánonického

¹ Právna úprava v podobe zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine (rovnako aj v zákone o matrikách č. 154/1994 Z. z. a v jeho vykonávajúcej vyhláske č. 302/1994 Z. z.) a vracia k terminológii „snúbenec“, „snúbenci“ vo význame osôb (muža a ženy), ktoré chcú uzavrieť manželstvo. Spomenúť možno aj právnu úpravu vylučujúcu z daňovej exekúcie (§ 117 zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov) a z exekúcie (§ 115 zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov) práve snubný prsteň – pri uvádzanej neexistencii inštitútu zasnúbenia v slovenskom právnom poriadku.

práva, ktorá uvedený inštitút aj naďalej pozná a reguluje). Autorka podrobne analyzuje dôvody zrušenia inštitútu zasnúbenia v úprave z roku 1949 so záverom v ich „majetkovej podstate“ nezhodujúcej sa so zásadami ideovo nového socialistického rodinného práva.

V nasledujúcich kapitolách sa autorka venuje charakteristike inštitútu manželstva a jeho premenám od druhej polovice 19. storočia s poukazom na definíciu inštitútu manželstva, ktorú obsahla preambula zákona o rodinnom práve nasledovne *„dobrovoľné a trvalé životné spoločenstvo muža a ženy, založené zákonným spôsobom, ktoré ako základ rodiny bude slúžiť záujmom všetkých jej členov i prospechu spoločnosti v súlade s jej pokrokovým vývojom“*. V ďalších výkladoch rozoberá vznik manželstva na báze obligátorného civilného sobáša a inštitút manželských prekážok (označovaných ako skutočnosti brániace vzniku manželstva), ktoré daná úprava pre celý československý štát zjednodušila a zjednotila v duchu oslobodenia sa spod vplyvu kánonického práva. Práva a povinnosti manželov autorka komplexne hodnotí v rámci šiestej kapitoly s ich historickoprávnu reflexiou k Všeobecnému rakúskemu občianskemu zákonníku platnému v českých krajinách a Manželskému zákonu z roku 1894 platnému na území Slovenska. Obsahom predmetnej kapitoly sú aj majetkové vzťahy medzi manželmi založené na inštitúte tzv. zákonného majetkového spoločenstva manželov, ktorý autorka špecifikuje a porovnáva s inštitútom predchádzajúcim - koakvizíciou.

Posledná siedma kapitola monografie je venovaná spôsobom zániku manželstva (s dôrazom na zrušenie manželstva rozvodom). Zákon o rodinnom práve upustil od prechádzajúceho vymedzenia rozluky (v dnešnej terminológii rozvodu) a rozvodu od stola a lôžka a zaviedol len jeden inštitút - rozvod manželstva. Zákon podobne upustil od taxatívneho výpočtu dôvodov rozvodu manželstva a uzákonil len jeden všeobecný dôvod, tzv. hlboký a trvalý rozvrat manželstva, ktorý nastal z dôležitých dôvodov pri zachovaní tzv. princípu viny. O rozvod manželstva v zmysle predmetnej právnej úpravy nemohol požiadať ten z manželov, ktorý rozvrat výlučne zaviniť, ak by s návrhom nevinný manžel nesúhlasil. Konštatovanie viny na rozvrate manželstva súdom prinášalo závažné právne následky, či už vo vzťahu k uzatvoreniu nového manželstva, k rozdeleniu majetku patriaceho do zákonného majetkového spoločenstva manželov alebo k určeniu výšky príspevku na výživu rozvedeného manžela. Od výroku o vine súd upustil, ak ho o to požiadali obidvaja manželia. Novelizácia zákona z roku 1955 priniesla obmedzenie princípu viny na rozvrate manželstva, v zmysle čoho súd mohol manželstvo rozviesť aj bez súhlasu nevinného manžela, majúci pritom na zreteli záujem spoločnosti, ak manželia spolu dlhšiu dobu nežili. Osobitný prínos predmetnej

kapitoly možno vidieť v analýze súdnej praxe a pokusu o sociologickú sondu vo vzťahu k reálnemu uplatneniu danej právnej úpravy v súdobom živote.

Celkový pohľad oponenta na materiálnu stránku práce a jej prínos pre rozvoj právnej vedy je priaznivý, práca sa pokúsila o istý novátorský pohľad nielen zaujímavým spôsobom jej zamerania, jednoduchým a prístupným jazykom, ale aj potrebnou a žiadanou medziodborovosťou jej záberu do iných vedných disciplín.

Monografia predstavuje vydarené, prehľadné a jasne štrukturované dielo objasňujúce historickú právnu úpravu v podobe zákona o rodinnom práve z roku 1949 na báze širších dobových súvislostí. Autorka sa nevyhýba hodnoteniam a nepodlieha „modernému“ zavrhovaniu všetkého historického, čo osobitne platí o dobe rokov 1948 – 1989. Ako zásadné a prelomové vo vzťahu k ňou charakterizovanému kódexu hodnotí vytvorenie samostatného právneho odvetvia v podobe rodinného práva a odstránenie nerovnoprávneho postavenia manželov a detí s ohľadom na ich manželský a nemanželský pôvod. Kódex bol vo svojej podstate modernizáciou rodinného práva a mnohé jeho inštitúty a ich väzby pretrvávajú v podstate dodnes. Dynamika rozvoja rodinného práva a jeho charakteristický tradicionalizmus boli a aj sú základnými kritériami zákonodarcu pri tvorbe rodinnoprávných predpisov. Tak v minulosti ako aj v súčasnosti je mimoriadne dôležitým vyvažovanie uvedených dvoch požiadaviek, ktoré zabezpečí progresívny vývoj daného právneho odvetvia. Predmetná monografia sa o zvažovanie uvedeného v právno-historickom kontexte zdarne pokúsila.

III. Formálna stránka práce

Formálna stránka práce a technická úroveň jej spracovania má vynikajúcu úroveň. Osobitne je potrebné vyzdvihnúť technickú stránku a prehľadnosť citácií a odkazov v poznámkach pod čiarou, ktoré pôsobia v pomere k textu práce vyvážene.

IV. Záverečné zhodnotenie

Predložená habilitačná práca je kvalitnou prácou, z ktorej vyplýva schopnosť autorky samostatne vedecky pracovať. Práca s prameňmi a literatúrou, formulácia východísk a relevantných záverov poskytuje obraz o kvalite autorskej práce samotnej, čo je však zrejmé aj z ďalšej publikačnej činnosti autorky a jej prínose pre oblasť právnej histórie. Uchádzačka sa dlhodobo venuje problematike slovenských právnych dejín, osobitne vo vzťahu k odvetviu

rodinného práva a v danej oblasti sprostredkúva slovenskej právno-historickej a historickej verejnosti nové poznatky a vlastné originálne autorské závery.

Po úspešne vykonanej vedeckej rozprave a obhajobe práce odporúčam udeliť JUDr. Ivane Šoškovej, PhD. vedecko-pedagogický titul „docent“ vo vednom odbore 3.4.2 Teória a dejiny štátu a práva.

v Trnave, 12. apríla 2017

doc. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD.
oponent habilitačnej práce